

Godgørende godsejere

Fattighjælp på landet i 1700-tallet

Frelserens hospital, Otterup, 1722

Foto: Wikimedia Commons

Godser og fattighjælp

- Passer det sammen?
- Dansk velfærdshistorie:
  - *Hjælpeinstitutioner uden for "det offentlige"*
- Fattighjælp med udgangspunkt i private tiltag

Afgrænsning og kildemateriale

- Hospitaler på Fyn
  - Fundatser
  - Hans de Hofmans Fundatssamling (1755-63, 1780)
- 12 fundatser for 13 nye hospitaler i perioden 1706-1742
- 9 fundatser for forbedringer af ældre hospitaler 1687-1753
- Alle oprettet af godsejere.

Hans de Hofman (1713-1793)
Wikimedia commons

Godsejeren og staten

- Den bortforpagtede statsmagt
- Den patrimoniale herre

Ravnholt
danskeherregaarde.dk

Østrupgaard
danskeherregaarde.dk

Christian Sehested (1660-1740) Charlotte Amalia Gersdorff
Dansk Adels Aarbog, 1940:II (1685-1757)
Dansk Adels Aarbog, 1940:II

Karen Brahe (1657-1736)
Wikimedia Commons

Hospital i Otterup, 1722

Wikimedia Commons

Hospital i Svanninge, 1728

Bjørn, Claus, Brahesminde – et grevskabs historie, 2002

Godsejernes fattighospitaler

- Ikke nyt i 1700-tallet. Godsejere havde oprettet hospitaler siden 1500-tallet
- Ophold til fattige og svage. Ikke et sygehus
- Almisse. Penge og naturalier fra godsejer
- Køkken og køkkenhave

Hvem skulle have ophold i hospitalerne?

- De fattigste, svageste, gamle og nødlidende
- Dem der ikke kunne arbejde
- Dem der ikke selv var skyld i, at de var endt i fattigdom

De fattiges opførsel

- Fattig, svag og gammel ikke nødvendigvis nok til at få ophold
- Krav til de fattige om at have ført gode, kristne liv
  - Gudfrygtig og skikkeligt liv, godt rygte, have ført et arbejdsomt liv
- Måtte ikke have ført et amoralsk liv
  - Drukkenskab, liderlighed, lediggang
- Krav om samme gode opførsel efter fattige fik ophold.
  - Morgen- og aftenbøn, gudstjeneste
  - Udvisning ved uacceptabel opførsel

Værdige og uværdige

- Distinktion længe været tilstede i dansk lov. Siden Christian 2.'s bylov fra 1522
- Samme forestilling tilstede i hospitalsfundatser

Hvad sagde loven?

- Danske Lov 1683: Hospitaler skal opføres i hvert sogn.
  - Ansvar ligger ikke hos godsejerne
- Fattiglov 1708: Godsejer tilskrives ansvar for fattighjælp, men ikke specifikt hospitaler
- Fattighjælp inden for kirkens rammer
- Kirkeejere et medansvar for sognets fattige.
- Ca. 1700: Stort set alle kirker på private hænder. Mange godsejere ejer en eller flere kirker.

Otterup kirke og hospital, 1956
Odense Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek

Svanninge kirke og hospital, 1956

Odense Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek

Svanninge hospital

Revninge kirke og hospital, 1990

Ariel/Dansk Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek

Hvem var hospitalerne rettet mod?

- Med kirkeejerskab kom hospitaler til at indgå som et led i sognets fattighjælp?
- Hvor gik grænsen for godsejerens ansvar?
  - Fattige på godset. Ansvar for godset?
  - Fattige fra sognet. Ansvar for sognet?

Hvem havde ansvaret for hospitalets fattige?

- Godsejeren forpligtede sig selv og efterkommere
- Præsten skulle overse om almissen uddeles
- Biskop og stiftamtmand skulle kunne gribe ind
  - Sørge for at godsejere overholdt forpligtelser

Private, men offentlige fundatser?

Christian Sehested (1660-1740)

- Godsejer
- Kirkeejer
- Stiftamtmand over Fyn

Dansk Adels Aarbog, 1940:II